

Uredništvo
ZAGREB, Mas
Telefon 1

Uredništvo in prava
za Slovenijo in slovenski del
Julijsko Krajine
LJUBLJANA, Erjavčeva 4a

33. DR. Čermelj L.
Doktrinovska 6/1
LJUBLJANA

ISTRA

GLASILO SAVEZA JUGOSLOVENSKIH EMIGRANATA IZ JULIJSKE KRAJINE

KONGRES EMIGRACIJE U ZAGREBU

Prekosutra se sastaju u Zagrebu predstavnici emigracije. U posljednjih pet godina — od prvog kongresa 1931 u Zagrebu na kojem se emigracija ujedinila u Savez i izabrala jedinstveno vodstvo — u tih pet godina se štošta zabilo. Vanredni dogadjaji su se desili i u inostranstvu i u Julijskoj Krajini i medju emigracijom. Svi ti dogadjaji su u krajnjoj liniji povezani istom vezom i sva ta zbivanja kroz ovo pet godina utjecala su na sve nas i kao pojedince, i kao emigrante u cjelini. I sviti dogadjaji imat će, po svoj prilici, svog odjeka i na ovom kongresu.

Iza posljednjeg mariborskog kongresa, koji je u talijanskoj fašističkoj Štampi bio podigao toliko bure, a koja je imala odječku i u ostaloj Evropi; iza tog kongresa nije emigracija ispoljila neki jači kolektivni napor da se čuje njen glas. To nije, donekle, bilo moguće iz nekih formalnih razloga, a ni prilike nije bilo za neku javnu veću akciju. Ali su se tim jače unutar same emigracije pojavljivali neki znakovi koji su pokazivali da postoje neka previranja. S jedne strane su specijalne prilike postavile povoljan uvjet za tih rad na propagandnom i publicističkom polju, a s druge strane je abesinski rat i priliv velikog broja mlađih emigranata jače istakao neke probleme. Socijalno pitanje je u tom posljednjem periodu bilo iskočilo na prvo mjesto i momentano zasjenilo političke probleme. Jer kadar mlađih »Abesinaca«, dojačan besposlenim ranijim emigrantima, tražio je da se pitanja posla i kruha rješavaju odmah. Velik dio rada i sredstava utrošen je na to da se to pitanje kako tako riješi. I to je bio, čini se, jedan od glavnih neposrednih povoda da se jedan dio emigracije, osobito onaj u zapadnom dijelu države, počeo diferencirati. To diferenciranje je u pretežnom broju slučajeva imalo čisto principijelu bazu. Jer jedni su počeli postavljati socijalni problem ispred političkog, dok su drugi ustajali na prvenstvu političkog problema.

Abesinski rat je bio uzrok tom jačem previranju. Jer on je pojačao politička streljena emigracije, ali on je pojačao i socijalni problem. Ali dok su ta politička pitanja bila odraz političkog pitanja Julijsko Krajine i emigracije, dotle je socijalni problem ostao manje više čisto emigrantska stvar. Ostajući, po samoj svojoj prirodi, čisto emigrantski, taj problem je bio uzrok da je krajnji cilj — borba za političko i ekonomsko oslobođenje Julijsko Krajine — došao momentano u drugi red. Ne zato što bi emigracija taj cilj napušta, već iz prostog razloga što za rad na postignuću toga cilja nije bilo ni onoliko vremena ni onoliko sredstava koliko rad na tome polju zahtjeva. Usprkos svega toga, ova godina bili su i na tom polju dva zamašna uspjeha: Društvo za Ligu naroda u Ljubljani izdalo je odličnu propagandnu i reprezentativnu knjigu dr. Lava Čermelja na engleskom jeziku, a u Beogradu je dokrenuta agencija koja na francuskom i njemačkom jeziku izdaje biljene o stanju našeg naroda pod Italijom. I jedan i drugi dohvati su već do sada pokazali velik uspjeh.

Vjerojatno, da će na kongresu doći do izražaja ta dva principa, ali je vjerojatno i to da do nekih jačih zaoštravanja neće doći. Jer do toga ne može doći iz prostog razloga što emigracija kao cjelina može da radi paralelno na jednom i drugom polju: na političkom i socijalnom. To čak i mora. Jer jedino na taj način se može emigracija povezati sve to jače i jedino skladno pitanju, ovaj kongres ima naročitu važnost. Održavan u neke vrste jubilarnoj godini emigracije (jer i pet godina rada u ovakvim prilikama može značiti jubilej), on ima da posvijedoči da je organizovana emigracija

TITULESCU I MUSSOLINI

Pokušaj trovanja Titulescua — Rumunjska skreće u fašističke vode

U politici treba više realnog smisla, nego li sentimentalizma. Treba stvari gledati onakve kakve jesu. U vanjskoj politici naročito. Jugoslaveni moraju naročito na odnose s Italijom gledati tako. Treba znati sve ono što Italija čini, što želi da učini i što može da učini. A u odnosu prama Jugoslaviji ona nije nikada imala namjera, koje bi se moglo zvati prijateljskim. Zaokruženje, slabljenje, ugrožavanje izvana i iznutra — to je bila oduvijek politika Italije prama Jugoslaviji. Da ojača svoj odnos na Jadranu i u Srednjoj Evropi, Italija je uvek radila i na tome, da oslabi Malu antantu i Balkanski pakt. Znamo vrlo dobro, da Balkanski pakt nije ono što bi morao da bude samo zato, jer Italija još uvek ima svoj upliv u Bugarskoj, a i u novoj Metaksinoj Grčkoj. U Maloj antanti Italija nije u jačoj mjeri uspjela da plasira svoje intrige do sada. Ono malo diferencijacija, koje su se zapažale između Jugoslavije i Čehoslovačke s obzirom na odnose s Austrijom i Mađarskom — nestalo je. Ali izgleda, da je Italija ozbiljno sada bacila oko na Rumunjsku i da je čitavu svoju igru oslonila na tu kartu. Što se događa?

Ništa se još nije dogodilo, po čemu bi se moglo zaključiti, da je već danas Mala antanta ugrožena, ali ima mnogo znakova, po kojima se može naslućivati izvjesno pomicanje u talijansko-rumunjskim odnosima. U Bratislavu je konferencija Male antante prošla u najboljem redu, ali je upravo po tom sastanku počelo u internacionalnom svjetu šaputanje o nekom talijansko-rumunjskom približavanju.

Nema više Titulescua. On je maknut iz rumunjske vlade, on nije više rumunjski ministar vanjskih poslova. Vlada g. Tătărescu kreće malo na desno, u fašističke vode. Titulescu je bio uvjereni demokrata, radio je po tim načelima i borio se protiv internacionalnog fašizma.

Tătărescu, pod utjecajem njemačkog i talijanskog fašizma i domaćih rumunjski fašističkih struja, traži drugi pravac.

On neće prijateljstvo s Rusijom, nego s Njemačkom i Italijom, a da ipak ne napusti Francusku. Zato je morao Titulescu da ide i zato je na njegovu mjesto došao Antonescu.

Titulescu je bio veliki protivnik talijanske fašističke politike. Znamo kako je on uvek nastupao u Ženevi, a nedavno, kad su talijanski novinari izviđali Negusa u Društvu naroda, on je viknuo: »Bacite van te divljake!« pa je zato fašistička štampa brutalno napadala Titulescu i nazivala ga najpogrđnjim imenima. I sad, ako se uzme u obzir ta fašistička mržnja prema Titulescu, nije isključeno ono što piše u svom posljednjem broju antifašistički list »Giustizia e Libertà«, da je Titulescu otrovan od one iste strane, koja je ubila rumunjskog pretdsjednika vlade Duke i Kralja Jugoslavije Aleksandra. Poznato je, da je ovih dana Titulescu skoro umro i da su liječnici konstatovali — otrovanje. Antifašistički list piše, da je u programu ubijanja od početka poređ Duke i Kralja Aleksandra bio Titulescu s Benešom, jer su oni najveća zapreka ostvarenju talijanskih planova u Srednjoj Evropi i na Jadranu, jer su se oni borili za mir i bili stupovi mira. Zato je Titulescu otrovan.

Izgleda, da će Titulescu ostati ipak na životu, ali — nažalost — on više nije na vodstvu rumunjske vanjske politike. A nije upravo zbog fašizma. Da potvrdimo dokumentarno to naše mišljenje, citiramo ovdje jednu autoritativnu izjavu:

Bukureštanski listovi od 16. septembra objavljaju izvještaje sa zbora »Rumunjske fronte« u Aradu i govor koji je tom prilikom održao pretdsjednik fronte g. Vajda Voevod, bivši pretdsjednik

i svaki pojedini emigrant može na taj način da aktivno sudjeluje na onom polju koje mu je po sklonostima i sposobnostima bliže.

Radi svega toga, a i radi nekih ostalih pitanja, ovaj kongres ima naročitu važnost. Održavan u neke vrste jubilarnoj godini emigracije (jer i pet godina rada u ovakvim prilikama može značiti jubilej), on ima da posvjedoči da je organizovana emigracija

G. TITULESCU

rumunjske vlade, a u kome je on, dođirnuvši se pitanja pada g. Titulescu, rekao između ostalog slijedeće: Da je g. Titulescu kao advokat i govornik nezamjenjiv, ali da spoljni politika koju je on vodio nije bila u skladu sa interesima zemlje. Kao primjer g. Vajda Voevod naveo je

pristupanje Rumunjske sankejama protiv Italije iako su interesi zemlje nalagali, da Rumunjska u tim teškim trenucima pomaže Italiju.

Jer ako Italija i Njemačka propadnu, Rumunjska i ostale zemlje bile bi svačak poprište komunizma. G. Vajda Voevod zamjera g. Titulescu isto tako njegovu politiku zbliženja sa Rusijom.

Imamo li osim toga nekih drugih tragova, po kojima bi se moglo zaključiti, da se nešto događa između Rumunjske i Italije? Imamo. Otstrandjivanje Titulescua bilo je samo nužna predpriprema. Polovicom septembra su veliki internacionalni listovi donijeli ove informacije, navodno iz Rima:

Rumunski ministar inostranih djela Antonescu, kako nas uvjeravaju iz najvjerdostojnijeg izvora, ima posjete za sastojanja Društva naroda doći u Rim. Cilj ovoga puta ima da bude priprema za posjet Kralju Karolu Italiji, kao i za uspostavu prijateljskih veza između obje države. Pri tom imadu da se ukloňe i posljednji ostaci iz vremena sankcioničke politike. Prijateljski pakt sklopljen je 1926 između Rumunije i Italije i to sa strane generala Avarešca. Trajanje ugovora iznosilo je pet godina, a onda se vrijednost ugovora obnavljala na 6 mjeseci. Medutim januara mjeseca 1934 izjavila je Italija, da pakt više ne odgovara općoj promjenjenoj političkoj situaciji, pa da zato odustaje od daljnog produženja. Tako je bila prekinuta veza između Rima i Bukurešta.

Nekoju su listovi potcrtavali, a to je naglasio i ljubljanski »Slovenec« u jednom telegramu iz Rima, da će posjet Kralju Karolu Rimu likvidirati hladan odnosa između Italije i Rumunjske, koji je nastao pred više godina, kad je rumunjsku vanjsku politiku vodio Titulescu.

Rimski diplomatski krugovi (prema informacijama velike štampe iz Rima) drže, da će to biti dogodaj prvoga reda.

Ima listova, koji iznose neke vrlo interesantne komentare ovim povodom, koji nisu možda sasvim tačni, ali mi ih bilježimo ipak. Pariski list »Oeuvre« od 15. septembra piše ovo:

»Kralj Karol, koji je od nekog vremena već želio da razgovara sa jednom prijestolnicom, prema Berlinu prijatelj-

ica potrebna. Potrebna je pojedinom emigrantu i potrebna je našem narodu u Julijskoj Krajini. Našem narodu daje još više nego nama. Jer ovo je jedina njegova organizacija. Njegova po nama pojedincima koji smo krvljivo vezani za naše tamo i za onu zemlju, a njegova je i po njezinim težnjama. Ona je jedina, ali je i politička i socijalna i kulturna. Ali u prvom redu potrebita je da je organizovana emigracija

Organizovana emigracija je potrebna. Potrebna je pojedincu emigrantu i potrebna je našem narodu u Julijskoj Krajini.

ski raspoloženom, prihvatio je odmah poziv g. Mussolinija da dodje u Rim, poziv, koji mu je nekoliko dana prije otvaranja zasjedanja Male antante saopšio g. Sola, talijanski ministar u Bukureštu. Italija želi rumunjsku naftu. Rumunjska će dakle zaključiti sa Rimom nov sporazum o nafti, ali nije jasno što bi Italija mogla pružiti Rumunjskoj, osim svojih veza sa Berlinom. Što se tiče Jugoslavije, vijest o putu Kralja Karola u Rim nije još bila ugodna.

Pariski dnevnik »Matin« od 16. septembra, objavljuje pod naslovom »Jugoslavija zabrinuta zbog namjeravanog puta Kralja Karola u Rim«, ovaj poduzi telegram agencije »Radio« iz Beograda:

Jugoslavenski krugovi žive komentarišu vijest da će Kralj Karol ove jeseni posjetiti Rim i čine najizričnije rezerve u pogledu oportunitosti takvog posjeta. Jugoslavija već nekoliko godina pokušava, kažu mjerodavni beogradski krugovi, da normalizuje svoje odnose sa Italijom. Njen trud bio je uzaludan. Sta više, u vrijeme ubistva Kralja Aleksandra, Mađarska i Italija ponovno su se udružile, a Rim je odbio ekstradiciju šefa vazjere, ustaše Pavelića. Mussolini je ujek radio na tome da razbijje jedinstvo Male antante i Balkanskog sporazuma, napadajući njihove pojedine članove. U tome nije uspio. Kada se danas, koristeći se udaljenjem g. Titulescu, koje se je pokazalo kao činjenica od presudne važnosti za Srednju i Istočnu Evropu uspio da u svojim pregovorima sa Kraljem Karolom ostvari svoj plan, Jugoslavija bi to sa žaljenjem konstatovala. Gajti se dakle nuda da će se Kralj Karol odreći svog pretstvođeg puta.

Ima li iz same Rumunjske još nekih znakova o novoj orientaciji prama Italije? Da, moglo bi se spomenuti to, da je novi rumunjski ministar vanjskih poslova Antonescu u svojoj programatskoj izjavi, kad je preuzeo dužnost, nastojao da bude naročito srdačan prama Italiji i da je odmah prvi dan primio na vrlo dugi razgovor, koji je trajao dva sata, kako piše bukureštanski list »Le Moment«, talijanskog poslanika. Oni su razgovarali, kako piše »Le Moment«, o načinu kako da se učvrste u svakom pogledu rumunski odnosi s Rimom. Taj je razgovor bio početak, a poslije toga su došle vijesti o putu Kralja Karola u Rim. Dnevnički na francuskom jeziku »Le Moment«, koji izlazi u Bukureštu i ima izvjesne veze s vladom, donio je članak, u kojem kaže, da se opaža, kako čitava politika Rumunjske, ne samo unutarne, nego i vanjske, ide na desno. U tom članku analizira se prilično ležerno mogućnosti jednog fašističkog eksperimenta u Rumunjskoj, a zatim se kaže, da bi približenje između Bukurešta i Rima promijenilo situaciju u Srednjoj Evropi u korist Rumunjske. Možda bi formacija jednog latinskog bloka u centru i istoku Evrope bolje suzbila upliv slavenski i njemački, nego što se to dana vidi — piše »Moment«. Taj list rezonira tako i kaže u nastavku, da to ipak ne bi značilo, da Rumunjska želi napustiti svoje srdačne odnose s Francuskom, Malom antantom i Balkanskim paktom. Pa zar ne misli i Francuska na sporazum s Italijom? — kaže »Moment«. Rumunjska bi, dakle, bila u pravu, kad bi radila na ostvarenju jednog latinskog bloka u Evropi. List misli, da bi za realizaciju takve politike bio najpodesniji maršal Avarešcu, poznati italofil i simpatizer fašizma i diktature. »Moment« tvrdi da se oduvijek borio za obnovu prijateljstva i saveza s Italijom, za galsko-rimski blok, za saradnju Pariza, Rima i Bukurešta. List kaže, da i sadašnja vlast želi da radi na tome.

Neki dan je bio u Bukureštu francuski novinar Emile Buré, direktor pariskog »Ordre«, pa »Moment« donosi jedan intervju s njime, u kojem se ponovno razvija ta ideja o stvaranju jednog sličnog saveza. I tu priliku »Le Moment« iskoristava, da ponovno istakne potrebu približenja s Rima.

Bukureštanska štampa je ovih dana kao prvi konkretni znak nove atmosfere između Rima i Bukurešta donijela vijest, da je talijanska vlast preko rumunjskog poslanika u Rimu izjavila, da će u ovoj sezoni kupiti u Rumunjskoj 50.000 vagona pšenice... Italija neće više da kupuje u Rusiji, nego u Rumunjskoj.

Cekajmo daljnje dogodjaje. (***)

NEMEC FRANC IZ JELŠAN PRETEPEN IN ARETIRAN

Reka, 27. septembra 1936. — (Agis). Miličniki so v prvi polovici tega meseca na cesti v Rupi ustavili Nemec Franca, starega 44 let, doma iz Jelšan. Od njega so zahtevali osebno izkaznico, nato so ga kar na cesti pričeli pretepati. Odpeljali so ga v kasarno, kjer so izvršili natančno osebno preiskavo in s pretepanjem skušali pripraviti ga do raznih priznanj. Iz Reke so telefonično poklicali policijske agente, ki so aretiranega Nemca prepeljali v karabinjarsko kasarno v Jelšanah. Sem so prišli tudi policijski komisar iz II. Bistre, kapitan miličnikov in drugi. Po temeljiti preiskavi in zashišanju so ga tako drugi dan odvedli v reško zapore, kjer so ga pridržali do danes.

ARETACIJE V REKI IN OKOLICI ILIRSKE BISTRICE

Reka, septembra 1936. — (Agis). — V Reki so iz neznanih vzrokov aretirali nekaj jugoslovenskih državljanov. S temi aretacijami so v zvezli baje tudi aretacije izvršene v okolici II. Bistre, kjer so oblasti zaple Grka Alojzija iz Male Bukovice, ki je znan kot fašistični plačanec, dalje Ivana Primca iz Jasena in Skrila Ivana iz Velike Bukovice. Vzroki vseh teh aretacij so niso znani.

VOJAKI USTRELILI NAŠEGA ČLOVEKA PRI POLJUBINU

Iz Tolminu nam sporočajo da so vojaške straže, ki so zelo številne in ki varujejo obsežne vojaške objekte in utrdbe v Poljubinu, ustrelile nekoga kmeta. Ta je šel mirno po svojih opravkih mimo vojaških naprav. Straža le zahtevala naj se ustavi, a ker je bil gluhi, ni tega slišal in nadaljeval svoj pot. Straža je na to streliła in ga ubila. Za enkrat še ne vemo nikakih podrobnosti o tragični smrti tolminskega kmeta in tudi ne njegovega imena. — (Agis).

NASTRADAZO ZATO ŠTO JE USPUT POVEZAO DRUGOME KRIUMČARENU KAVU

Javorje, septembra 1936. — Život je u našim krajevima vrlo težak. Zarade nikakove, godina slaba, a porezi strašni. Naročito su te takse i ti porezi strašni iz abesinskog rata. Ove smo godine imali nade da ćemo se pokrpati sa šljivama, ali smo se prevarili. Iako su dobro urodile, nismo ništa dobili. Jer taracovina, pijacovina i neki novi posebni porez su tako veliki da nismo ništa dobili, a još smo izgubili i šlive, jer smo ih morali prodati pod prijetnjom globe i to po cijenu koju je odredila vlast.

Sa tim šljivama nastradao je i naš seljanin Valenčić Anton. On je vozio u Trst drva i nešto šljiva. Znajući da ni za drva ni za šljive neće dobiti skoro ništa, jer i ono šta dobije pojest će mu takse, on je putem uzeo na svoja kola paket kave jednog drugog čovjeka. Ovaj mu je ponudio da će mu dati 50 lira ako mu paket od 25 kila doveze do Trsta. Valenčić je pristao, ali u zao čas, jer su ga pred Trstom pretražili, zaplijenili kavu, kola i konje, a njega zatvorili. Još je u zatvoru, pa će vjerojatno biti osudjen na zatvor i veliku globu koju neće moći platiti. Ići će i on za globu na dražbu, kao mnogi u ovim krajevima. — (Cic.)

OBVEZNI PREDVOJAŠKI TEČAJI V ITALIJI

Na podlagi zakona z dne 31. dec. 1934. se vsi državljanji smatrajo pod vojaško službo, ko so izvršili fašistični nabor 24. maja. S tem dnem spadajo pod poveljstvo milice ali fašističnih mladih borbenih organizacija (Fasci giovanili di combattimento). Te institucije izvršujejo prevojaški puk (vaje). V l. 1936/37. bodo otvorenji na goriškem I. in II. specializirani tečaj. Prvega bodo morali posečati vpoklicanci letnika 1917., ki jih določi poveljstvo fašističnih mladih organizacija. Tečaj se bo vršil dvajsetkart zaporedoma v vseh sobotah. Posečati bodo morali tudi teoretične lekcije v nedeljah. Ko bodo izvršili ta tečaj pride pod poveljstvo federalno zaradi atletsko-sportnega udestovanja. II. specializirani tečaj bodo obiskovali mladeniči letnika 1916. Doba je ista in končati se bodo morali pred 31. januarjem 1937. Začasno so opriščeni mladeniči, ki stanujejo 10 km od krajev, kjer se vrše predvojaške vaje in uslužbeni na parnikih. Oproščeni so tudi svi, ki so slabe telesne konstitucije, bolniki, kažnjenci, verski redi, studenti teologije, seminaristi itd. Starši in oskrbniki bodo morali prispevati za te tečaje po 5 lir. Oproščeni bodo samo tisti, ki so od občine priznani kot ubogi. Predvojaški tečaj se bodo vršili na Goriškem v sledečih mestih: Ajdovščina, Cerkno, Krmin, Zagrad, Stanjel, Tolmin, Vipava, Gorica in Capriva. (Agis).

*
Fašisti se sedaj delajo zelo ogorčene, ko so Angleži na Malti prepovedali v javnih uradih italijanski jezik. Znano raznaročovalno društvo »Dante Alighieri«, ki poitaljanjuje Slovence in Hrvate v Jul. Krajini ter Nemce v Južnem Tirolu je na grobu omenjenega pisma v Ravenni izdal rezolucijo proti prepovedi.

Stogodišnjica Tršćanskog Lloyda

i propadanje tršćanskog parobrodarstva

27. septembra o. g. navršilo se 100 god. od osnivanja »Tršćanskog Lloyda«. Prigodom 50-godišnjice pisala je tršćanska »Naša Sloga« 30. septembra 1886 o proslavi i javila, kako je za tu proslavu porinut u more Lloydov brod »Imperatore i kako je to »druživo podarovalo razna dobrovorna društva sa večimi svetimi novca«. Međutim je 100-godišnjica prošla skoro nezapaženo, u znaku depresije i očajne borbe za ostanak, bez »podarivanja dobrovornih društava večimi svetimi novaca«.

Tršćanska luka, nekadašnji glavni izlaz Austrije u svijet, odakle su 1837. izlazi prvi parobrodi novo osnovanog društva »Austrijski Lloyd« (danah »Tršćanski Lloyd«), koji su uspješno konkurali dalmatinskim brikovima, škunama i navama, danas — na ustuk svoje slavne prošlosti — rapidno i sigurno propada.

Luka bez šireg zaledja, kao i nesretna kvarnerska Rijeka trebala bi da po prijateljskim paktovima i ugovorima bude luka savezničke Austrije i Mađarske. No trgovacka orientacija tih srednjeevropskih državica i povoljne tarife za prevoz po Dunavu, odvraćaju gotovo svi promet od Trsta i upućuju ga na ušće Dunava, na Brailu Pa i u poslednje vrijeme čitamo, kako Mađari prave kombinacije morsko-riječnih parobroda, e da bi se tako po internacionalnom Dunavu oslobođili tranzitnih taksa i poteškoča.

A Trst, na koji je bivša Austro-Ugarska monarhija polagala toliku važnost, da ga podigne, vežući ga što kraćim i prikladnim željezničkim vezama sa Bečom i unutrašnjosti Austrije, da pade i sa južnom Njemačkom, danas odrezan od važnih centara u zaledju bivše monarhije, a i od svojeg prirodnog zaledja Slovenije — osudjen je na sigurno umiranje.

Italija nakon svjetskog rata mnogo je radila za tršćansko parobrodarstvo i

luku. Gradila je na brodogradilištima u Tržiču veće jedinice za svoju ratnu flotu, davala je visoke premije i subvencije tršćanskim parobrodarskim poduzećima, no stalni deficit je koncem 1931. godine doveo do zakona kojim su osnovani parobrodarski koncerni u Genovi, Napulju i u Mlecima.

Genovska »Italia« je absorbirala osim »Navigazione Generale Italiana«, »Lloyd Sabaudo« i najveće tršćansko parobrodarsko društvo »Cosulich«. Drugo društvo »Navigazione Libera Triestina«, koje je održavalo pruge Mediteran, Nord Pacific, oko Afrike, iz Jadrana do Konga i sa Meksickim zaljevom, danas je definitivno izgubilo državnu subvenciju. Treće društvo »Tršćanski Lloyd« izgubilo je veze sa Egiptom, Palestalom, Egejskim i Crnim morem, a ostale su mu pruge s onu stranu Sueza, istočnom Azijom.

I pored svih tih nedača, koje su zadile Trst pod Italijom u posljednje su vrijeme osobito genovski listovi »Gloria« i Genova i »Corriere Mercantile« počeli da žestoko napadaju tršćanska parobrodarska društva. »Tršćanski Lloyd« je predmet bombardmana genovskih fašističkih listova. Predbacuje

mu se ime »Lloyd« koje je tujeg potrijekla, te da je to ime bez vrijednosti. Osim toga im smeta i naziv »Tršćanski«, jer da je danas funkcija koju društvo vrši općenarodna i da služi ciljevima države, a takav naziv nepotrebno ističe lokalni patriotizam.

A »Tršćanski Lloyd« u svoje vrijeme najelitnije parobrodarsko društvo na istočnim obalama Jadrana koje je imalo odlično organizano socijalno osiguranje svojih namještnika »Pensioni fond«, na čijim su brodovima našli zaslužbu i mnogi dalmatinski pomorci, bez razlike vjere, danas nakon »pobjede« u Africi i nakon teških dana proživjelih u skućenosti djelokruga svojeg rada, doživljava još i omaložavanje »bratskih lučkih centara«.

No propadanje prometa tršćanske luke i gubitak naprednih parobrodarskih društava, pa i manjih poduzeća koncentriranjem u drugim lučkim centrima Italije, neće spasiti niti ukidanje sankcija.

A pusti magazini — hangari — njih 27 na broju, i prazne tršćanska luka, doživljava časove, koji vode propasti — kao i Rijeka, živi su dokaz nerazumevanja zavojevačke politike Italije

TRŽAŠKA OBČINAIMA VEDNO MANJŠE DOHODKOV

Mestna občina tržaška ima v svojih rokah več važnih obratov: cestno železničko, vodovod, plin, električno, avtobuse. Mestna elektrarna je imela l. 1935. 17.527.000 lir. dohodkov, izdatkov pa 17.424.597 lir. Prodane energije je bilo 38.668.000 kilowatut. t. j. za 3.393.000 ur več nego l. 1934. Zelo se je tudi povečala poraba energije u kuhinji pri električnih štedilnikih itd.

Dohodki plinarne so bili 11.834.231 lir. izdatki 10.049.026 (vedno v l. 1935). Prodali so 19.318.673 m svetilnega plina, kar je za 898.000 m več nego v prejšnjem letu. Dohodki so bili manjši kot l. 1934. ker so ukinuli nekatere takse. Od vodovoda so znašali dohodki 11.152.839. izdatki 10

milioni 422.739. Prodali so 16.129.341 m vode. Tramvaj je dal 14.176.946 izdatkov je bilo 14.797.684, deficit je torek 620.738. Toda od tega moramo odšteti 400.000 lir. ki je vloženih v inventar z nakupom novih vozil. Mestni avtobusi so dali samo 74.000 lir. Več je prinesla žična željezница, ki je Tržaščanom bolj priljubljena. Skupno je bilo torek v l. 1935. dobička pri vseh obratih za 1.997.042 lir. to je za 611.284 manjega l. 1934. Po pravilih gre 10 posto v poseben fond, 90 posto pa pripada občini. Od l. 1934 pa do 1935 se je kapital zvečal za več nego 10 milijonov, od 121.881.834 na 132.094.270 lir. (Agis).

Italija namerava iztrebiti slovanski živelj na Primorskem

Naši izseljenici v Ameriki o trpljenju našega naroda pod Italijo

Veliki tedenik naših izseljencev »Ameriški Slovenec« prinaša 4. o. m. uvodni članek pod naslovom: »Iz dežele suženjstva in trpljenja«. Med ostalim »Ameriški Slovenec« piše:

Ze zadnjič enkrat smo povdarili na tem mestu, da v Ameriki ljudje še ne vemo ne, kaj imamo, ko imamo široko in neomejeno svobodo in demokracijo v vseh ozirih. Kaj pomeni človeku svoboščina spožna še le tedaj, kadar mu je kdo krate in jemlje. V takem nesrečnem položaju zdihujejo in umirajo naši rodni bratje na Goriškem, v Istri in na Primorskem. Tuje, ki se je s silo prilastil slovenske kraje na Primorskem, zdaj oholo ukazuje in zapoveduje, da se tamkaj ne sme govoriti niti mala in sladka slovenska govorica. To je najhujši udarec, kadar še zatira kašemu ljudstvu njegov materinski jezik. To je kruto in nečloveško!

Zagrebška »Istra« prinaša te dni od svojega tržaškega poročevalca dvoje značilnih poročil, ki se glase:

»Slovensko prebivalstvo Trsta in okolice je še vedno silro razburjeno radi odprave slovenskega jezika iz vseh cerkva samega mesta in predmetstva. (Citira naš članek. Op. ur.) in nadaljuje:

Ako je to poročilo resnično, je seveda žalostno. Razumeti ga je treba le s tega stališča, da Italijani in Nemci nikdar niso imeli in nikdar imeli ne bodo posebno velikega srca za Slovane, pa naj bodo kateregakoli stanu že. To da to ne spremeni krivice prav nič, ki jo naš narod prenaša od strani Italijanova.

Krivica vedno in povsod zasluži obsođbo — zato ker je krivica!

Na drugem mestu pa poroča »Istra« o prepovedi rabe slovenskega jezika tudi v privatnosti. O tem poroča:

»V nekaterih vaseh, ki ležijo v neposredni bližini meje in ki imajo dnevno stik z jugoslovenskimi državljanimi so izdatki odredbo, da trgovci in gostilničarji ne smejo s svojimi odjemalcii govoriti slovenski, pač pa le italijanski. (Citira cel naš članek. Op. ur.) in privnaša tale zaključek.

Iz vsega tega je jasno, kaj Italija namerava. Iztrebiti čimprej slovenski živelj na Primorskem in tja naseliti svoje Lahone. Ko se bodo, ako ne pride preje do kake rešiteve za Slovence, potem bodo šli dalje in skušali osvojiti nadaljnja slovenska ozemlja. To je cilj laške osvajalne politike.

Pozivamo da ga u zatvoru ispitivaju za emigrantska društva v Beogradu in Zagrebu i za ljudje koji su u tim društvinam. U Puli čeka na sudjenje

MALA TALIJANSKO- FRANCUSKA PARALELA

Fašistička štampa piše u posljednja vrijeđa nekem pospranim tonom o Francuskoj. Jer Talijani u Italiji ne smiju doznati za sve ono, što se tam događa. Tako sada, prigodom valutnih reformi u Francuskoj, fašistička štampa zuuzimalje neki šaljivi ion. Htjela bi da sakrije, kako je devatlacija franka u sporazumu sa Engleskom i Amerikom strašan udarac talijanskim ruiniranim finansijama. Na isti je način ta štampa pisala kada je u Francuskoj zaveden 40-satni radni tjedan. Dokazivali su kako je to u Italiji odavnina, ali nisu kazali da je u Italiji bila skraćena radna nedelja radi velike nezaposlenosti i da je sa skraćenom radnom nedeljom bila skraćena i dnevna, dok je u Francuskoj bilo obratno, jer tam su skratili radni tjedan i u isto vrijeme počinili nadnlice. Da još bolje ilustriramo to kiseloto raganje fašističke štampe, navesimo nekoliko službenih cifara o visini nadnica u Italiji i Francuskoj, i to u sličnim industrijskim.

Po talijanskoj službenoj statistici u poslednjem »Ammi« i »Fiale« u Torinu plateni su radnici ovako, a u Parizu ovako:

Specijalisti	2.90	8.17
Kvalificirani	2.28	7.15
Spec. pom. radnici	2.04	6.26
Pomočni radnici	1.87	5.50
Zene kod mašina	1.50	5.30
Naučnici od 18–20 god.	1.34	5.40
Dječaci od 14–16 god.	0.67	3.80

Ta mala paralela mnogo kaže, ali fašistička štampa nema hrabrosti da je objavljače stavlja na sva zvona posljednje površice koje su zaprovale daleko manje nego što su poskočile cijene živežnim namirnicama.

Manifestacije inozemne fašistične mladine pred Mussolinijem

5. t. m. se je vr

REFORMA DRUŠTVA NARODA I

NARODNE MANJINE

**Referat dra Engelberta Besednjaka na Kongresu narodnih manjina u Ženevi
DVije rezolucije — Pitanje jednakopravnosti**

Dr. ENGELBERT BESEDNJAK

17. septembra u Ženevi završen je dvanaesti kongres manjina. Otvoren je bio pod prethodnjem dr. Vilfanom. Na kongresu su sudjelovali predstavnici trinaest manjinskih grupa u Evropi. — Između ostalih govornika na kongresu je govorio i g. dr. Besednjak. Zatražio je, da sve države preuzmu međunarodne obaveze u pitanju manjina.

U prisustvu izalanika Društva naroda na zaključnoj sjednici usvojene su dvije rezolucije, i to: 1) o vitalnim pravima nacionalnih grupa u evropskim državama i 2) o reformi Društva naroda.

Prva rezolucija obuhvaća opasnosti što proizlaze iz politike denacionalizacije manjina. Druga rezolucija predviđa osnivanje naročitog odbora Društva naroda, koji bi trebao da proučava manjinske žalbe, i da po njima referiše stalnom vijeću Društva naroda. Ta rezolucija predviđa da u slučaju, da dođe do reforme Društva naroda, da skupština Društva naroda pozove i konkrete predstavnike manjina, da i oni daju pitanje reforme Društva naroda svoje mišljenje, u koliko bi se ova reforma mogla da odnosi na manjine.

Pretsjednik manjinskog kongresa g. dr. Vilfan apelovao je u svom zaključnom govoru na englesku javnost, da u buduće vodi računa o djelatnosti što je kongres manjina vodi već godinama. — Postoji vjerojatnost da će se idući kongres održati 1937 u Londonu.

Reforma Društva Naroda

Referat dra Engelberta Besednjaka

Kongres je bio bolje posjećen od lanskoga. Na dnevnom redu kongresa bile su dvije točke: »Pravo narodnih manjina u Evropi na život« i »Reforma Društva naroda i narodne manjine«. Referati k tim točkama prevedeni su na engleski i francuski jezik te zajedno s kongresnim rezolucijama dostavljeni delegacijama i Savjetu Društva naroda.

Referat k točki »Reforma Društva Naroda i narodne manjine« održao je predstavnik naše narodne manjine dr. Engelbert Besednjak. Budući da je to pitanje sada nuda sve aktuelno donosimo taj referat u cijelosti.

»Na prvi pogled« — rekao je dr. Besednjak — »izgleda, da neobično teška kriza, u koju je prispjelo Društvo naroda, ne stoji ni u kakvoj vezi s pitanjem narodnih manjina i problemima našega kongresa. Ko je pratio diskusije pred Društvom naroda i pisanje međunarodne štampe, mora naime razabrati, da mjerodavne države nisu priznale nemoć ženevske institutije i potrebu njene reforme možda za to, što je Društvo naroda bilo nesposobno da zaštiti narodne manjine, nego iz posve drugih razloga. Njegov ugled u svijetu nije pao za to, što ono nije bilo u stanju, da zaštiti prava narodnih manjina na život, nego za to, jer se pokazalo nesposbnim, da zajamči nezavisnost i egzistenciju u njemu začlanjenih većinskih naroda. Društvo je naroda bilo osnovano za to, da u odnosima između država i naroda odlučuje pravo mjesto sile; međunarodna zajednica prava mira trebala je za uvijek da onemogući rat. Samo se po sebi razumije, da je najelementarnije načelo Društva naroda moralno pri tom dašto biti to, da Društvo naroda svakoga od svojih članova zaštiti pred nasilnim napadnjima sa strane drugih članova, da svakoj državi

u najmanju ruku zasigura njen opstanak.

DRUŠTVO NARODA NIJE IZVRŠILO SVOJE ZADACE PREMA MANJINAMA

Abesinski rat, u kojem je Italija — t. j. jedan od osnivača i jamaca statuta Društva naroda — pokušala, da drugog člana oružanom snagom izbriše sa zemljovidne karte skoro je posvema uništilo povjerenje naroda u garancije ženevske institucije. Kapitulacija Društva naroda pred Italijom znači završetak jednog razvoja, koji je započeo već pred godinama i koji je u rastućoj mjeri morao pokopati ugled Društva naroda. Vodeće države u Društvu naroda nisu iz razloga političkog oportunitzma ili nacionalno egoizma uopće nikada primjenjivale propisa i odredaba statuta Društva naroda u cijelosti. Naši kongresi i njihov jedanaestgodišnji rad jesu na pr. historički dokaz za to, da Društvo naroda nije izvršilo svoje zadace na području manjinske zaštite i da je radi toga moralno izgubiti povjerenje evropskih narodnih manjina. Sudbina manjina nije bila u stanju da uzdrma svjetskog javnog mnenja. Tek kad su uslijed politike Društva naroda prispjeli u opasnost životni interesi većinskih naroda, tek u trenutku, kad su bez i usprkos Društva naroda u Evropi bili dokinuti razni međunarodni ugovori, kada su izbili ratovi u Južnoj Americi između Bolivije i Paragvaya, u istočnoj Aziji između Japana i Kine, u Africi između Italije i Abesinijske, dokle ratovi između država članica, kojih Društvo naroda nije moglo ni sprječiti, a kamo li završiti u duhu svojih pravila, zahvalita je svijet svijest opasnosti, koja priječi miru čovječanstva.

Države, pokolebane u svom pouzdanju prema Društvu naroda, traže sigurnost u vlastitoj snazi. Međusobno nepovjerenje i međusobni strah izazvali su u Evropi i na drugim kontinentima nastjecanje u naoružanju, pri čemu su prisiljene da sudjeluju čak i najmirnije, po tradiciji najmiroljubivije i neutralne države, kao skandinavske države i Švicarska. Društvo naroda i njegovi organi postoje dudušne pravno i nadalje, ali praktično držanje država, koje se grozničavo naoružavaju, dokazuje, da one više ne računaju ozbiljno s Društvom naroda kao jamcem mira, kao izvršiocem prava. To je razvoj, koji bezdvoljno mora da vodi k tome, da zajedno s vjerom u Društvo naroda nestaje također vjere u pravnu zajednicu Evrope i da se sila priznaje zadnjim, skoro naravnim, nužnim sredstvom za rješavanje interesnih sukoba među narodima. Takav razvoj ne bi značio ništa drugo nego slom načela, na kojima počiva organizacija poslijeratne Evrope; on bi u skoro vrijeme morao malne sudbonosno dovesti do općeg ratnog obračunavanja.

Obzirom na tu opasnost, a i za to, da se ponovo uspostavi povjerenje u Društvo naroda, kojega nestaje, pozvao je Savjet Društva naroda države članice, da do septembra ove godine predlože svoje predloge za reformu Društva naroda.

Obzirom na namjeravanu reformu Društva naroda vrlo se skeptički raspoloženi velik dio javnog mnenja i narodne manjine Evrope, što i priznajemo. Abesinski naime sukob, nije svršio, kako se zna, porazom Društva naroda radi toga jer su propisi i pravila Društva naroda bili možda nedovoljni. Mi znamo, da je organizacija Društva naroda i u svojem današnjem obliku državama članicama pružala dovoljno sredstava da pribave punu važnost načelima statuta. Ako je Društvo naroda pretrpjelo poraz u abesinskom konfliktu, dogodilo se to isključivo radi toga, jer se jednostavno nije htjelo poslužiti sredstvima, koja su bila u njegovoj ruci. I na području zaštite manjina, u koliko se radilo o manjinama, koje su zaštićene mirovnim ugovorima, nije izdalo možda za to, jer je smisao njegovih propisa bio nedovoljan, nego za to, jer države članice i u ovom

slučaju — iz razloga, koje ćemo kasnije spomenuti — jednostavno nijesu htjele provesti odredbe ugovora. U sadnjem stadiju društvenog razvoja narodi su dudušne spremni da se bore za svoju vlastitu državu, oni su spremni da doprinesu žrtve, ali jošte ne posjeduju dovoljno smisla za zajednicu, da na sebe preuzmu opasnosti, oskudicu i žrtve za tude interese i tude narode. Međutim se volja, koja nedostaje, teško dađe nadoknaditi izmjenom zakonskih tekstova i dodacima novih paragrafa. To je razlog, zbog kojega ne mogu tako široki krugovi međunarodne javnosti i narodnih manjina da vjeruju u istinsku i efikasnu reformu Društva naroda. Ti se krugovi boje, da reforma Društva naroda, ako uopće bude provedena, neće promjeniti ništa bitno na sadanjem stanju stvari.

»MI SE JOŠ NADAMO«

Kad bi tome bilo tako, imalo bi svakako malo smisla, da se naš ovogodišnji kongres bavi predmetom: »Reforma Društva naroda i narodne manjine«, pa bi bilo primjerenije, da se ta točka briše s dnevnog reda. Ali mi se usprkos svega jošte nadamo, da bi velike opasnosti, koje u posljednje vrijeme ugrovjavaju ne samo narodne manjine, nego prije svega većinske narode same neposrednije u njihovoj egzistenciji, možda još mogle uzdrmati evropske države iz njihovog nacionalnog egoizma. Mi se jošte uvijek nadamo, da bi evropski narodi, prije nego se bace u nesiguran i strahovit rat, mogli ipak pokušati da spase mir, pri čemu će silom prilika biti primorani da u blizini godinama provedu reformu Društva naroda. U tom je slučaju dužnost kongresa evropskih narodnih manjina, da u ime više milijuna Evropljana zauzme jasan stav prema reformi Društva naroda.

Za naš kongres ne može da postoji nikakva dvojba i nikakva nesigurnost o tome, kako treba da bude provedena reforma Društva naroda, da ono postane nosiocem istinske pravne i mironosne zajednice naroda. Tok političkih događaja, kako ga promatramo od dana, kad su sklopljeni mirovni ugovori, i od osnutka Društva naroda u Evropi, jasno nam pokazuje smjer njegove reforme. Mirovni ugovori, kojih je provođanje i čuvanje preuzele Društvo naroda, razdjelili su evropske države i narode u dvije kategorije: u naoružane i nenaoružane, u države koje su obvezane na zaštitu narodnih manjina, i u države bez takvih obveza, u pobjednike i pobijedjene. Protiv takvom stanju stvari, na kojem je bio sagraden politički poređak poslijeratne Evrope, nastala je u ime jednakopravnosti borba, kojoj su sudjeni sve veći i jasniji uspjesi. Reparacije, koje su bile nametnute pobijednim državama, bile su dokinute. Time je bila uspostavljena gospodarska jednakopravnost među državama. U ime jednakopravnosti tražila je Njemačka opće razoružanje i kad se vjerovalo, da time neće prodrijeti, ponovo je u ožujku 1935. vlastitom odlukom uspostavila opću vojnu dužnost, a godinu dana iza tog je odredila, da njene trupe unidu u Poranje. Time je i na vojničkom polju bila ostvarena jednakopravnost Njemačke. Njemački je primjer malo zatim slijedila Austrija. I tako je druga evropska država bila vojnički izjednačena s ostalim državama. Kada će ostale pobijedene države, Madžarska i Bugarska, ponovo uvesti opću vojnu dužnost i naoružati se, to je prema sveopćem shvaćanju samo pitanje vremena. Uslijed spomenutih svršenih činjenica, pred kojima je bilo postavljeno Društvo naroda, a da ih nije mogla promjeniti, bili su izmijenjeni mirovni ugovori u bitnim točkama, odnosni snaga na kontinentu bili su iz temelja promijenjeni, politički svijet, koji je proizašao iz svjetskog rata, nalazi se u rastvaranju. Dogadaje na koje smo ukazali, Društvo naroda ne može više da izbriše: jednakopravnost, provedena od nekojih država,

DR. JOSIP WILFAN.

ostat će. Da, revizija postojećeg međunarodnog pravnog poretku izazvala je naprotiv pokret, koji — kako dokazuje konferencija u Montreuxu — zahvaća i druge grupe država.

To je stvaran razvoj, kojim se međusobni odnosi članova Društva naroda, a time i organizam Društva naroda, s mogu praktično već podvrgavaju postepenoj preinaci, drugim riječima nemjeravanoj reformi. Te preinake, koje se zbivaju pred našim očima u organizmu Društva naroda, shvaćaju države, koje u njima učestvuju, posve realistički kao činjenice, kojima se, budući da ih se ne može promjeniti, hoćeš nećeš mora pokoriti. Radi toga ne treba ni najmanje dvojiti u to, da će jednakopravnost, koja je već bila provedena na nekojim područjima međunarodnog života, bez daljnoga formalno biti priznata i u statutu prigodom reforme Društva naroda.

PRINCIP JEDNAKOPRAVNOSTI

Ono, što naš kongres mora tražiti, nije ništa drugo, nego da Društvo naroda princip jednakopravnosti, koji se već počinje provoditi u njegovom organizmu, dosljedno primjeni takodjer na područje manjinske zaštite. Društvo naroda mora pravovremeno spoznati, da se u doba, kada redom padaju od mirovnih ugovora stvorene razlike između puno- i manje pravnih naroda, ne mogu održati diskriminacije na polju manjinskog prava. Ako se danas otvoreno priznaje, da nejadnak postupak država članica predstavlja glavni razlog, radi kojeg je Društvo naroda moralno uopće otkazati, tada je mojem mišljenju i neuspjehu Društva naroda na području manjinske zaštite razlog taj, što je mirovnim ugovorima bila uspostavljena diskriminacija između pravno zaštićenih i pravno nezaštićenih narodnih grupa, između država s međunarodnim pravnim obvezama i takvih bez te međunarodne pravne obveze. Prigodom sastavljanja ugovora o manjinskoj zaštiti predmijevalo se dudušne kao samo po sebi razumljivo, da će ugovorom nevezane države usprkos toga postupati sa svojim manjinama u najmanju ruku isto tako dobro, kako to propisuju ugovori za ostale države. To je bio politički i prije svega moralni uvjet, pod kojim su dotične države preuzele jednostrane pravne obveze manjinske zaštite. Na taj su moralni uvjet i na dužnosti, koje proizlaze iz toga, države članice izričito bile upozorene od Društva naroda, i to u rujnu 1922. kao i prigodom rasprave o pitanju Židova u Njemačkoj u listopadu 1933. Preuzete moralne dužnosti prema manjinama nijesu međutim nikada bile ispunjene od nekojih vodećih država članica; da, bilo je i imade među njima takvih, koji su nasilno odnarođivanje tudi narodnih grupa proglašile čak maksimom državne politike i koje načela Društva naroda, za koja oni jamče, dnevno svjesno i namjerno krše. Da članovi Savjeta Društva naroda, koji sa takvim primjerima tlačenja manjina kroče na čelu svijeta, mogu ozbiljno zvati na odgovornost druge države radi znatno manjih propusta, psihološki i politički je isključeno. Svaki pokušaj, da se pravim načelima manjinske zaštite pribavi puna važnost i da se osudi prekršitelj istih, značilo bi izvrgnuti moralnoj sramoti i osuditih njih same i njihovu politiku. Dr. Friedrich Wertheimer navodi

(Nastavak na 4 strani)

REFERAT DR. E. BESEDNJAKA

(Nastavak sa 3 strane)

vrlo strašan, ali zgodan primjer za to u svojoj knjizi »Deutschland, die Minderheiten und der Völkerbund« (»Njemačka, manjina i Društvo naroda«). Sto bi se moglo — kaže on — očekivati od suda, kojega kazneni sudac ima dnevno po zakonima da sudi tatovima i razbojnima, a on bi sam potajno bio voda te grupe zločinaca? Samo iz tih razloga dade se razjasniti, zašto se Društvo naroda u 16 godina svog opstanka konsekventno ustručavalo da izradi efikasan žalbeni postupak i zašto je u mirovnim ugovorima predviđena manjinska zaštita morala malne posve izdati.

Svi predlozi, koji su bili upravljeni Društvu naroda od naših kongresa, od raznih drugih međunarodnih organizacija, pa čak i od država članica, da proširenjem manjinske zaštite dokrajči spomenute nepodopštine, bili su od Društva naroda odbijeni. Kao i na području politike naoružanja ustručavalo se ono tvrdoglavu i na području manjinskog prava da stvari pravedno pravilo, koje bi vrijedilo za evropske države i narode. Tako je moralno doći do toga, da je protiv tog stanja stvari s vremenom nastala u krugu interesiranih država jaka reakcija. Poljski ministar vanjskih posala pukovnik Beck iznenadio je godine 1934 skupštini Društva naroda izjavom da Poljska, dok god manjinsko pravo ne bude prošireno na sve države članice i na sve narodne grupe, mora da otkaže svaku suradnju u manjinskim pitanjima koli u Društvu naroda toli pred drugim međunarodnim forumima. Tom izjavom dakako nije Poljska formalno otkazala ugovor o manjinskoj zaštiti, on formalno još ostaje na snazi, ali ako se jedna država ustručava da surađuje u diskusiji o manjinskim pitanjima, ako drugim riječima izjavlja, da neće više da uzima na znanje pritužbi manjina, tada se je praktično oslobođila manjinskozaštitnih obvezu. Društvo naroda — kao i naoružavanju Njemačke — i u tom slučaju bilo nemoćno. Otada su prošle dvije godine, i Društvo naroda je također tu činjenicu uvelo na znanje i s njome se smirilo. Nakon svega toga značilo bi predati se iluzijama, kad bi se očekivalo, da će Poljska opozvati svoju odluku i da će prije proširenja manjinskog prava udovoljati međunarodnim manjinskozaštitnim obvezama.

Mi moramo naprotiv računati s time, da će poljski primjer doskora slijediti i druge druge ugovorima vezane države.

Odluka Poljske dovela je Društvo naroda u manjinskoj politici do razvoja, koji se po mom mišljenju ne da više održati. Kad je Društvo naroda dozvolilo, da se najveća između evropskih država, koje su obvezane na manjinsku zaštitu, riješi svojih međunarodnih dužnosti, bit će mu u buduće upravo nemoguće, da radi povrede manjinskih ugovora ozbiljno pozove na odgovornost druge obvezane države. K tome treba primijeniti, da su u posljednjim godinama povrede međunarodnih ugovora, pred kojima stoji nemoćno Društvo naroda, postale upravo politička praksa Evrope. U doba, kada Društvo naroda prima na znanje povrede ugovora, kojima se iz temelja ruši odnos snaga u Evropi, kada čak nemoćno gleda, kako se države članice nasilno brišu sa zemljovidne karte, bilo bi sa strane našeg kongresa upravo načelo vjerovati, da se povrede jednog ili drugog manjinskozaštitnog ugovora mogu dojmiti Društva naroda. Ali bi jošte naivnije bilo očekivati efikasnu pomoć od Društva naroda u takvim političkim prilikama. — Zbog udarca Poljske i zbog teških političkih događaja u Evropi, koji su mu slijedili, nastala je u organizmu Društva naroda također u pogledu pitanja narodnih manjina preinaka, drugim riječima stvarna reforma, koja mora praktično svršiti izjednačenjem svih država članica i svih narodnih grupa, ali istodobno također likvidacijom međunarodne manjinske zaštite. Kao što je borba za jednakopravnost na području politike naoružanja mjesto pozitivno općim razoružanjem svršila općim naoružanjem, tako će i borba za jednakopravnost evropskih narodnih manjina mjesto proširenjem manjinske zaštite, kako izgleda, svršiti proširenjem manjinskog ugnjetavnja.

Nastaje pitanje, kuda na koncu konca mora da vodi gore prikazan razvoj evropske narodnomanjinske politike. — Ono, što možemo iz iskustva posljednjih godina da razaberemo i sa svom sigurnošću da kažemo, jest na svaki način spoznaja, da u doba samosvjesnog i borbenog nacionalizma narodi za stalno ne će moći dugo mirno gledati, kako tudi narodi tlače dijelove njihovog vlastitog narodnog tijela. Nadalje moramo razabrati, da će u doba, kada se u evropskoj politici mjesto pravnih sredstava primjenjuju sve više sredstva sile, i u diskusiji o našem pitanju odlučivati

Siromašne čice ugljenare sistematski upropastavaju

Globljenja i pljenidbe se svakodnevno vrše

Dane, septembra 1936. — Mi osjećamo svakog dana sve to više da nas sistematski uništavaju ovi naši novi gospodari. Odavno su nas politički uništili, a sada će i ekonomski. Naši ljudi koji pale ugljen već nekoliko stotina godina nisu nikada morali ispunjavati neke formalnosti i plaćati poreze na taj svoj mukotrpi i siromašni rad. Pred malo vremena je izašla naredba da su ti ugljenari trgovci, te da moraju imati obrtnicu i plaćati porez na taj svoj obrt. Naši ljudi nisu odmah za to doznali, a i oni koji su znali nisu mislili da ih ta odredba može uništiti.

Tako su neki dan vozili u Kopar ugljen Poropat Martin zvan Ivančić; Poropat Ivan zvan Jekić. Njih je na cesti između Dana i Bresta presrela cestna milicija. Zatražila im je dozvole, ali kako je oni nisu imali, to im je milicija naredila da se odmah vratre natrag kući. Oni su to i učinili, ali nije bilo dosta da su se vratili neobavljena posla, već im je kasnije došla i globla. Oni su kažnjeni svaki sa 500 lira globe i svaki sa po osam dana zatvora.

Na ovakav način nas uništavaju nas najsramašnije čice ugljenare. Čic

Fašistička policija vrši oštar nadzor nad našim narodom u Julijskoj Krajini

Podgradi, septembra 1936. — Kod nas je već nekoliko godina policija veoma budna, ali iza svršetka abesinskog rata, taj nadzor policije je silno povećan. Na svaku riječ se pazi, a naročito paze na ono što se govori o posljedicama rata i o dogadjajima u Španjolskoj. Ako dodje koji čovjek iz obližnjeg sela k nama, tada ga naročito paze, prate i gledaju s kim se druži, tako da su stranci u našem mjestu pod stalnom paskom policije.

Tako su ovoga ljeta bile kod nas dvije djevojčice u posjetima kod svoje rodbine. Njima je podešta Prelazzi naredio da se ne smiju nikuda maknuti iz mesta bez nje-

gove dozvole, a kada bi isle i po mjestu, tada su ih uvijek pratili detektivi. Taj nadzor je čak došao da je te djevojčice dao podeštat voziti u svome automobilu, kada su imale kuda da idu, samo da ne bi ništa vidjeli i da ne bi došlo u dodir s narodom, jer je u automobilu bio uvijek poljski član policije. Čak ih je automobilom dao odvesti na Rijeku kada su se vraćale kući. Sva naša okolica je puna vojnih objekata, pa vjerujemo da je taj nadzor vršen radi toga da te djevojčice ne bi doznale ni vidjele ništa od tih naprava, a i da ne bi razgovarale s ljudima. Čic.

U Puli je zaplijenjena velika količina eksploziva

Pula, septembar 1936. — U noći između 26 i 27 septembra našao je noćni stražar Kliment Ivan u Puli kod mornaričkog groblja na neke ljude koji su na kola vučena magarcima tovarili neke vreće. Sumnjajući u to približio se, ali kada su ga ti ljudi opazili, nali su u bijeg. Stražar je uspio da uhvati jednoga, i to Golja Henrika, starog 68 godina, nastanjenog u Velom Vruhu (Monte Grande) br. 148. Zaplijenio je kola i magarcu, ali je bilo veliko iznenađenje za njega i njegove pretpostavljene kada su u kolima našli dvije vreće i pol eksploziva.

Golja je uhapšen, a za ostalom dvojicom policija traga na sve strane.

SUKOBI IZMEDU RADNIKA I OFICIRA NA VOJNIM UTVRDJENJIMA UZ GRANICU

Klana, septembra 1936. — Ovdje je već duže vremena zapostenja na vojničkim radovima jedna grupa radnika. Jedan radnik iz te grupe došao je u sukob sa poručnikom, kojemu je taj odred bio podpredmet. Sukob je bio oštar i nastup poručnika toliko je revoltirao ovog radnika, da je pograbio za pušku i ispalio jedan metak u poručnika. Po-ručnik je pogodjen u glavu i ostao je na mjestu mrtav. Radnik je razoružan i uhapšen. U posljednje vrijeme ima više slučajeva ovakvih sukoba, ali o njima rijetko što prodre u javnost.

Finansijski marešal kriumčari duhan iz Jugoslavije

Rijeka, septembar 1936. — Na službi u Škurinjama prema talijansko-jugoslovenskoj granici nalazio se od duže vremena jedan mladi finansijski marešal, koji je važio kao jedan od najboljih u toj službi i bio veoma savjestan, pa mu je zato bila i povjerenja ova delikatna služba. Medutim se primijetilo, da se iz Jugoslavije u Italiju na veliku kriumčari duhan, pa su talijanske vlasti nastojale svim silama, da to kriumčarenje sprječe. Zato se je i kontrola pojačala i pazilo se na sve strane. Na iznenadjenje finansijskih vlasti opazilo se je, da je i mladi marešal upleten u ovo kriumčarenje i to sa znatnim količinama. Tvrdi se, da je

bilo prokrumčareno duhana za preko 10.000 lira. Povedeni su izvidi i marešal je imao biti uhapšen. No saznavši za ovo, on nije čekao na uhapšenje, nego je 23. o. m. veče izvršio samoubistvo. Istraga zbog kriumčarenja se dalje vodi.

U posljednje vrijeme, kako smo u više navrata bili javili, mnogo je naših ljudi nastradalo s kriumčarenjem. Ali dok su naši ljudi to radili iz nevolje, ovaj financijski sigurno nije radi gladiti to počinio. Medutim je velik broj naših ljudi izgubio cijelu imanju na dražbi, kao što smo to javili u pretprošlom broju slučaj sa prodajom 13 seljačkih imanja u Čićariji za 56.000 lira.

Sadanji sistem međunarodne manjinske zaštite pravno je još na snazi, ali je politički već u raspolaganju i ne može se više spasiti apelima na Društvo naroda. Kako razvoj u tom pravcu nezadrživo kroči naprijed, razabiremo posve jasno već iz činjenice, što se medu državama članicama, koje moraju zauzeti stav prema reformi Društva naroda, do danas, koliko nam je poznato, nije našla niti jedna, koja se u svojim predlozima dotaknula manjinskog pitanja. To ne znači ništa drugo nego da u sadanjem stanju stvari, koje vodi k postepenoj, tihoj likvidaciji manjinske zaštite, gledamo kao neku nemovnu sudbinu. Pri tom je svakom poznavajuću evropskih prilika jasno, da se hotimljenim ignoriranjem ne dadu nikako raspršiti realne opasnosti, koje unosi nerješen problem narodnih manjina u odnose država i naroda našeg kontinenta. Znamo, da se je položaj evropskih narodnih manjina skoro posudio pogoršao i da su i one države, od kojih smo na prošlogodišnjem kongresu očekivali, da će povoljno rješiti pitanje narodnih manjina, gorko razočarale očekivanja naših manjina.

Nastaje pitanje, kuda na koncu konca mora da vodi gore prikazan razvoj evropske narodnomanjinske politike. — Ono, što možemo iz iskustva posljednjih godina da razaberemo i sa svom sigurnošću da kažemo, jest na svaki način spoznaja, da u doba samosvjesnog i borbenog nacionalizma narodi za stalno neće moći dugo mirno gledati, kako tudi narodi tlače dijelove njihovog vlastitog narodnog tijela. Nadalje moramo razabrati, da će u doba, kada se u evropskoj politici mjesto pravnih sredstava primjenjuju sve više sredstva sile, i u diskusiji o našem pitanju odlučivati

nažalost i opet samo sredstva sile. Je-dnostrana odluka Poljske, da se oslobo-di tereta obveza manjinske zaštite, koju će prije ili poslije sljediti i ostale ugovore obvezane države, jest samo prva etapa, koju će politika sile pre-valiti na području manjinskog prava. — Ali na čisto negativnoj jednakosti i jednakopravnosti evropskih država i manjina ne će se htjeti zadovoljiti. U biti je borbenog nacionalizma i njegovih razvojnih zakona, da teži i za pozitivnim rješenjima, to jest da u nuždi prisajedini ugnjetavane narodne dijelove.

Vidici, što nam ih ukazuje razvoj evropske politike tamni su vidici sile i rata, koji u slučaju pobijedosnog sve-setka može doduše da dovede do oslobođenja jedne ili druge narodne grupe, ali nikada do rješenja evropskog manjinskog problema kao cjeline. Pa ipak taj tragljan izlaz kraj sadanjeg stanja nerješenog manjinskog pitanja je jedini koji je ostao otvoren potlačenim narodima. Kad bi se Društvo naroda na svim područjima svog djelovanja ne znam kako htjelo reformirati, a ostavilo bi neriješeno samo manjinsko pitanje, bio bi njegov rad uzaludan, jer mira medju narodima ipak ne bi moglo učuvati.

Ako Društvo naroda hoće da postane nosioc istinske i trajne evropske pravne zajednice, tada je jedan od najbitnijih preduvjeta za to taj, da obnovi manjinsku zaštitu, koja u svojem sadanjem obliku nije više efikasna, da je proširi na sve evropske države i narodne grupe i da je usidri u sam statut Društva naroda kao zajedničku životnu formu evropskog čovječanstva. Reforma Društva naroda ne da se zamisliti kao zbiljska reforma bez povoljnog rješenja manjinskog pitanja.

STARI RIBARIĆ UMRO OD POSLJEDICA BATINANJA

Vodice, septembra 1936. — Nije to davno što smo Vam bili javili kako su karabinjeri i tajna policija bili nahrupili u kuću Ribarić Antona zvanog Minkin. Tada su bili u kući žena i otac Ribarićev. Policija je starog Ribarića bila tada tako jako namatila, da od tada nije bio za ništa. Vukao se naokolo sav isprebijan i sada je od posljedica tog mučenja umro.

Zena Ribarićeva je sada takodje skoro nastradala. Bila je u drugom stanju, pa je od straha i uzbudjenja pobacila. Morali su je odvesti u Trst u bolnicu odakle se povratila sada, ali u tako slabom stanju, da postoji opasnost da neće ostati. Clic

ZA KATERIMI BOLEZNIMI UMIRAO TRŽAČANI

Demografska bitka je za Tržačane posebno pomorna, ker je znano, da место polagoma, a stalno izumira in da mu ni leka. V Trstu je vedno več starčev in vedno večje število umrilih. Zanimiva so raziskovanja o vzrokih ozboleznih, ki največ kosijo med Tržačani. V 1. 1934. je umrlo 2813, a 1935. 3027, kar je za 214 več. Največ so jih po-brali nalezljive bolezni (tifus itd.) in sicer 625, prvenstvo ima jetika z 374 smrtnimi slučaji. Sledijo uljesa (turi) z 344, živčne bolezni z 236, bolezni krvnega obtoka 430, dihalni organov 401, prebavnih organov z 237, genitalnih in mehurnih bolezni s 113, otroške bolezni s 113, starost 195, slučajne smrti z 185. Največ jih umrje v januarju, namanje pa v avgustu, septembetu in oktobru. — (Agis).

SUŠAK JE POPLAVLJEN KRIVOTVORENIM LIRAMA

Sušačke »Primorske Novine« donašaju:

U posljednje vrijeme pojavile su se u Sušaku velike količine falsifikovanih talijanskih lira u srebru i to komadi po 10, 5 i 2 lire. Ovi falsifikati su tako uspjeli, da je gotovo nemoguće raspozнатi falsifikat od originala. Falsifikati su radi novije izradbe nešto sličniji od originala, pored toga zvuk im nije čist, nego »mutan«. Po tom zvučku nekoji u glavnem i prepoznavaju original od falsifikata, jer krivotvorene lire ne sadrže toliko srebra koliko originalne.

Kako se priča s ovim krivotvorenim lirama poplavljena je ne samo Rijeka nego i cijela Italija. Talijanske vlasti, kako se čuje, vode energetične izvide i tragaju za ovim prevejanim krivotvoriteljima, koji na ovaj način varaju siromašni svijet. Priča se, da je na desetke ljudi radi ovih krivotvorenih lira zatvoreno na Rijeci, pored toga da se preslužava svakoga onoga koji doneće ovake lire. Radi toga su i mnogi naši ljudi, koji kupuju na Rijeci razne stvari, izloženi ovoj istragi vlasti, jer uz najbolju volju oni nisu u stanju razlikovati krivotvorene lire od nekrivotvorenih.

Razni krivotvoritelji i oni, koji su neznačajući došli u posjed ovakvih krivotvorenih lira, sada su navrnuli u Sušak i ovdje svuda gdje god mogu nude i prodaju krivotvorene lire uz jeftiniju cijenu, nego se mogu dobiti inače. Naši neupućeni ljudi, kupuju ove lire, jer i ne pomišljaju da su krivotvorene i kad dodju na Rijeku osvjeđene se, da je to falsifikat i još dolaze u nepriliku. Tako je jučer jedna starija žena nudila na tržnici ljudima krivotvorene lire i mnogi su kupovali, dok nisu nekoji, koji su se ranije prevarili prepoznati ovaj falsifikat. Priča se, da je naročito ovim krivotvorenim liram poplavljena Kastavština na koju su najprije udarili krivotvoritelji, naročito kriumčari, koji su za falsifikovane lire kupovali duhan kod nas i unosili na Rijeku.

Obratili smo se na nekoliko banaka radi poticanja informacija o ovim falsifikatima, ali nigdje nam nisu znali točno razlikovati falsifikat od originala, jer su krivotvoreni komadi tako savršeno falsifikovani, da je gotovo nemoguće

30. septembra 1886.

NAŠA SLOGA

Socijal-gospodarski i politički list

Pred 50 godina

HYPERISTRIONALIA

Prošle zime bilo je čitati u mnogih, naj-solidnijih katoličkih novinah slijedeći dogajaj. Sv. Otu Papi Lavu XIII. došlo na poklon i saslušaj njeke koludrice sv. Franja, rodom iz Francije, koje u gradu Napulju rukovoda njeki učerni řenski zavod.

»Od kuda dolazite?« nagovoril jih sv. Ota na talijanskom jeziku. Govornica smetela zamumlja nešto kroz nos, po francusku, »Od kuda dolazite?« opet će Papa. A kad na opetovanje upite nedobi odgovora ostavi jih na ciedilu (le pianot à l'hu) ne bez negovanja i zvoljve, što kaludjerice, koje se u Italiji dadeše na obučavanje nepoznavaju talijanskog jezika.

A kako je tek kod nas u Istri! I za ovo stanje znadu ljudi pozvanici, carski ljudi, koji zauzimaju odlična mjesa u katarskih i polkrajinskih vjećih, i mi znamo da znadu, i niko se nemće. Ako stvari ovako potraju, ako se niko nemakne, što je hrvatske korenike, za kakovih 50 godina imalo bi se po ljudsku sudeće prometnut — kao i lošinski nautičari — u zgodljive Cozote. (Sve nautičare su upisali kao Talijane, javila je bila porečka »Istria«. Op. ur.) A tad vivat sequens. Al Rešetar nezdjava, i k onomu što vam je još na početku valjknuo nadodaje: Još živi stari Bog!

*

Ovo je stanje, kruto stanje stvari. Naši dobri susedi osnivaju vendar svoje »pro patria«, neprestano jadikuju i objeduju vladu radi »nepravice«. Ovdje mi dolaze na pamet rieči okružnice bivšega dalmatinsko-ga namjestnika pol. Wagnera, od 3. marta 1869.: »E un particolare concetto della giustizia ed equità quello che vorrebbe all preponderantissima parte della popolazione parlante slavo non concedere i mezzi a sollevare la sua lingua e che accusa il governo di favorire tendenze ultralavate. (Cudan li je to pojam o pravici i pravednosti, što bi htio prepretežnjemu dijelu slavski govoriti putanstva nedopustiti kako da podvigne svoj jezik i bledi vladu da podupire tobože prečerane slovenske težnje.)

Ah! Exurge Domine! Exurge cito!

RESETAR.

*

KOLERA U ISTRI popustila je također, ali se još uvijek pojavljuje sporadično u pojedinim mjestima kolara Koparskog i Volovskog. Tako je prekucer u samom Buzevu umrla jedna osoba, a u Gregorićevu (obč. Dekani) i Pobegu (obč. Kopar) oboljela po jedna. U občini kastavskoj i jelšanskoj i novogradskoj pojavio se po jedan slučaj. I u Puli i Rovinju bilo je nekoliko slučajev.

*

Danas se je imalo otvoriti carevinsko vjeće. Naš zastupnik g. dr. Vitezović nalazi se jur u Beču, da vrši svoju zastupničku dužnost.

Poslednih dana pisalo se opet mnogo, da će sadašnje ministarstvo odstupiti a novo da će sastaviti gorički zastupnički grof Coronini. Dvojimo, da je još nadošlo vrieme za ministarstvo, kojem bi predsedao grof Coronini, nu nas nebi presenetila niti takova promjena, jer neimamo što izgubiti, pa nadošlo i najgorje ministarstvo.

Pošaljite dužnu pretplatu!

ANTIFAŠIST SLOVENEC VIDMAR POŠILJA POZDRAVE S ŠPANSKE FRONTE

Kot je naš list že omenil, se bori tudi nekaj Slovencev in Hrvatov v italijanski antifašistični koloni na fronti pri Huesci v Španiji. Med njimi je tudi neki Vidmar iz Gorice. Ta je poslal po listu »Giustizia e Libertà« pozdrave družinama Farina in Savli v Parizu, vsem gorškim prijateljem in znancem, ki so v Ljubljani in tovarišem socialistom v Parizu, Baslu in Zurichu. (Agis).

Fantastični načrti fašistov v Afriki

Trst, septembra 1936. — Agis. — Kakor otroci, ki dobre darove in ne vedo kaj z njimi, sanjajo danes fašisti vse mogoče o tem, kaj bodo oni vse ustvarili in zgradili v Afriki. Človek ne ve ali bi se čudil njih podjetnosti, ali pa morda smejal naivnosti, čeprav je mogoče, če jim bo dano dolgo življenje, da bodo kaj tega tudi uresničili. Tako nameravajo med drugim spustiti po 25 km dolgem kanalu v Dankalijo morje. Ta pokrajina leži do 200 m pod morsko gladino in je znana kot največja depresija. Tako bi dobili kakih 200 km dolgo, 15 do 45 km pa široko morje. Računajo, da bi se s tem spremeniла klima, a zlasti pa skrajšala in pomenila prometna pot v notranjost. »Ker je to delo omogočeno po zaslugu moža, ki vodi narod, naj bi se imenovalo morje »Mar di Mussolini.« Pravijo, da bodo v tem morju lahko plute vse narodnosti in tudi Angleži.

ELEKTRIFIKACIJA PROGE ŠT. PETER—REKA

Reka, septembra 1936. — (Agis). — Popolna elektrifikacija prog Trst—Postojna in St. Peter—Reka je bila napovedano že z avgustom t. l. Vendar so se dela, zlasti na reški progi nekoliko zavlekla, kljub pospešenim pripravam tako, da je vlak na električni pogon stekel prvič 18 t. m. medtem ko je na progi Trst—Postojna že mnogo preje.

ČLANI »HEIMATSSCHUTZA« V TRSTU

S Koroške se je v petek, 18 t. m. prijavila skupina članov »Heimatsschutza« v uniformi in polni opremi. Vodil jih je nemški župan slovenske občine Borovlje dr. Scheschin, o čigar poreklu priča že njegovo ime. Po večini so bili to bivši avstrijski vojaki. Sprejeli so jih zastopniki italijanskih bojevnikov. Po obisku na vojaškem pokopališču v Sredopolju so se podali v Trst, kjer so ostali do nedelje zvečer.

OMEJEN KOZUM KORUZE

Trst, septembra 1936. — Agis. — Poleg ostalih mer, ki so bile po ukinitvi sankcij izdane od oblasti za čim širšo osamosvojitev Italije na gospodarskem polju in da se obenem zaščiti in uredi preskrba prebivalstva z živežem, je v zadnjem času izdan tudi odlok o količini koruze, ki jo sme posameznik uporabiti za prehrano. V tem pogledu so dana trgovcem stroga navodila. Cena koruze se je obenem dvignila na 1.30 lire za kg.

„Illustrazione Italiana“ zaplenjena

Zadnja številka omenjene revije je bila zaplenjena, ki je prinesla članek s podpisom Spectator. V članku je pisec oštrodarjal po novih ciljih nemške politike. Da ne bi kaj trpelo pred nedavnim sklenenim priateljstvom, je dala fašistična vlada revijo zapleniti. (Agis).

Ma da su glagoljaši redovno osnivali svoje samostane na usamljenim mjestima, njihov život i rad ostavio je ipak dubok trag u našem primorju. Kao domaći sinovi, oni su i unutar samostanskih zidina ostali vjerni narodu, podržavajući s njime živ kontakt, zbor čega su uživali velike simpatije. Naročito su pak ušli narodu u volju svojim bogoslužjem na narodnom jeziku.

U samostanima naših Trećoredaca nastala je s vremenom čitava literatura glagolskih djela: misala, časoslova, molitvenika, knjiga propovijedi i pobožnih razmatranja, zatim crkvenih kalendara, pravila reda i drugih spisa.

*

Na samom istarskom poluotoku, gdje su postojala tri samostana, glagoljaši su imali da vode najtežu borbu za održanje narodnog bogoslužja.

Najstariji istarski franjevački samostan postojao je u Kopru. Tamošnji plemič Franjo de Spalatis (tako se nazivao po običaju onoga vremena, a kako mu je glasilo pravo prezime, nije poz-

DRÖBNE VESTI IZ NAŠE DEŽELE

— V Lomu pri Kanalu je zgorela hiša Andreju Mraku. Požar je napravil 8.000 lir škode. — Senik je zgorel Francu Uršiču v Bukovici. Uršič je oškodovan za 5.000 lir. — Stanovanjska hiša je zgorela Štefaniji Vončinovi v Trnovem na Trnovski planoti. Zgorelo je tudi precej sena in lesa. Škode je okrog 8.000 lir. — V Slapu (Vipava) je požar upepelil senik Ivana Uršiča. Zgorelo je 12 kvintalov sena in poljedelsko orodje.

*

— Rebula Aloiz iz Tomaja je bil obsojen pred tržiškim sodiščem (Tržič) na eno leto zapora in 3.000 lir denarne kazni, kar se je izdal za odvetnika in zaradi goljufije.

*

— Ker so baje prodajali blago po višjih cenah kakor jih je določila fašistična federacija, so bili opozorjeni slediči trgovci v Trstu: Društvo »Provedorito alimentare« ul. Zanetti 8., Bidovec Ivan, ul. Genova 13, Gregorič Josip na Opčinah, Strašella Viktor v ul. Commerciale 33, Josip Tasin pri Sv. Jakobu.

*

— V Erzelju so karabineri zasačili pri tajni žganjekuhu 22 letnega Franca Kobala in 18 letnega Dušana Stegovca. Ko sta zaledala karabinerie, sta se spustila v tek. Karabinerjem se je posrečilo vjeti Kobala šele po doljem razburljivem teku. Ko so ga prijeli se jih je otepal na vso moč. Stegovca niso mogli prijeti. Kobala so zaprili.

*

— V Vidmu so aretrirali odv. Berginca iz Trsta, kje si je pri treh poravnavah prilastil okrog 35.000 lir.

*

— Karabineri iz Cola so aretrirali Teodorja Mesenela, ker so pri njem našli nekaj žganja iz tajne žganjekuhe.

*

— Ing. Cassanego je bil imenovan za podešata v Kanalu in Kalu.

*

— V severni Istri so odkrili v veliki podzemni lami zelo bogata ležišča kosti mnogih živali iz kvarterja. Kosti, ki so jih našli so od konja, volka, nosoroga, hijene, bizonanta, jelena, pticev in plazilcev, ki so živelii pred davnimi tisoči let po naših krajin. Vse te najdbe so spravili v postojanski muzej.

*

— Na Goriškem se že je pričela trgatev. Šele sedaj se poznaj kaj je napravila toča ob koncu maja. Vinskega pridelka bo skoraj za polovico manj, kakor po navadi. V nekaterih krajih je še hujše. Naši kmetje, katerim je trta glavna skrb, so letos hudo prizadeti. Prizadeti so tudi zaradi raznih omejitev (zadostni odstotek alkohola, prodata), pa tudi zaradi velikih dajatev.

*

— Goriški nadškop mgs. Carlo Margotti je obiskal Kožbano, zapadna Brda in Kormin.

*

— Sv. oče je imenoval za tajnega komornika Alojzija Novaka, dekanu v Črničah, za častnega komornika pa Ivana Vodopivec, dekanu v Tolminu.

*

— Z Jambora ladje »Saturnia« je padel 25 letni Nikolaj Peranović. Med pleskanjem je nenadoma zgubil ravnotežje in padel z višine 20 m na krov. Bil je na mestu mrtev.

*

— Pred tržaškim sodiščem je bila obsojena jug. državljanka Zalar Ivanka, stará 35 let, stanovnica na Raketu, ker so jo finančniki zalobili, ko je pri Postojni nesla čez mejo nahrbtnik s suhim grozdom. Obsojena je bila na 120 lir.

*

— Pred tržaškim sodiščem je bila obsojena jug. državljanka Zalar Ivanka, stará 35 let, stanovnica na Raketu, ker so jo finančniki zalobili, ko je pri Postojni nesla čez mejo nahrbtnik s suhim grozdom. Obsojena je bila na 120 lir.

IZ SAVEZNE KANCELARIJE

UPOZORENJE DELEGATIMA KONGRESA

Kongres će se održati u vijećnici Udruženja zanatlija, Mažuranićev trg br. 13 prizemno. — Početak kongresa je u nedelju 4. oktobra u 10 sati ujutro. Dan prije toga, tj. u subotu u 8 sati naveče bit će pretkonferencija delegata u prostorijama društva »Istra« u Zagrebu, Trg Kralja Aleksandra 4, prizemno lijevo (Hrvatski učiteljski dom).

*

S obzirom na pretkonferenciju, koju je Savez sazvao za 3. oktobra u Zagrebu u prostorijama udruženja »Istra« u 20 sati, otpada informativna konferencija koju je sazvao društvo »Istra« iz Zagreba za isto vreme i na istom mestu.

Skreće se pažnja svima učesnicima kongresa, koji žele prenjeti u azilu »Jadranske Straže« da s obzirom na promjenu vremena donesi sobom po neko pokrivalo za postelju, jer su sada noći hladne.

Zahvala istarskog akademskog kluba u Zagrebu

U pretposlom broju »Istre« izšao je apel istarskih akademika upućen na naše vladjene ljudi i institucije, da ih pomognu u nastajanju oko prehrane svojih članova koji su daleko od svojih roditelja i narodne grude prepričeni ovdje sami sebi za vrijeme studija.

Na apel su se u lilepom broju i s puno razumijevanja odazvale naše institucije i naši vidjeniji i imućniji ljudi, koji razumiju i shvaćaju naše teške materijalne prilike.

Na korist menze Istarskog akademskog kluba darovali su do sada: 1. Ženska sekacija »Jugoslovenske Matice« 1000 din., 2. Društvo »Istra« 1000 din., 3. dr. Fran Brnčić, odvjetnik 500 din i još neke predmete za kuhinju; 4. dr. I. Marija Čok, pret. Saveza 200 din, 5. prof. Nikola Mlačić, upravnik Istarskog Internata 100 din, 6. Gabrijeljčić Josip činovnik 100 din, 7. monsignor dr. Ante Slamić, 100 din, 8. dr. Just Pertot, lilečnik 50 din, 9. dr. Čiril Češčut, lilečnik 50 din, 10. Fran Buić, činovnik 50 din, 11. prot. Josip Demarin 30 din, 12. Blaž Brečević, činovnik 20 din, 13. Hotel »Esplanade« 100 din. — U naturi su darovali: 1. dr. Ivo Ražem, direktor javnih carinskih skladista 3 hvata drva (vrijednost u novcu 1200 dinara); 2. Prijatelj iz Medulinu 1 stol (vrijednost u novcu 100 din); 3. Josip Lazarčić činovnik u miru 1 vagu (vrijednost u novcu 100 din).

Na plemenitom shvaćanju teških prilika istarskih akademika i na pomaganju oko zbrinjavanja svojih članova, klub načopljiv i na srsnačnije zahvaljuje svim onima, koji su ga u toj akciji bilo čime pomogli, kao i onima, koji su obećali da će dati svoj prilog od 1. oktobra dalje. Time su naše institucije i naši ugledni i imućniji ljudi pokazali ne samo ljubav prema nama, nego i prema našoj mukotrpnjo užo domovini i narodu čiji smo mi najmladji predstavnici.

Vjerujemo da će nas i ostali naši ljudi u toj akciji pomoći na kole se dosada još nismo dospjeli obratiti, i da će naše članove, koji k njima dodaju lilepo primiti i dati svoj prilog — ODBOR.

Godine 1530 glagoljaši se presele, na osnovu jednog sporazuma sa Obslužiteljima, u novi samostan sa crkvom Sv. Grgura, pošto je papa Klement VII poveljom od 5. jula iste godine na to privratio. Preseljenje izvršeno je 19. jula, u prisutnosti vikara Dunata de Spataris i dva plemića (Petra de Varcis i Krsta Sarena).

H

Vučenje I. razreda: 13. i 14. listopada 1936.

GLAVNA KOLEKTURA DRŽAVNE RAZREDNE LUTRIJE

A.REIN i DRUG

ZAGREB

GAJEVA 8

ILICA 15

1/1 srećka
Din 2001/1 srećke
Din 1001/4 srećke
Din 50

Strogo solidna podvorba!

mog Grimanija, bude podignut novi samostan i u nj se odmah useliše glagoljaši. Kroz prvi 117 godina oni su živjeli nesmetano, dok god, 1653 ne dodje porečki biskup Ivan, rodom iz Brescije i protivnik glagolice, da izvrši pregled crkve i njezinog posjeda, ma da to ne bijaše njegovo pravo. Glagoljaši mu uskrate vizitaciju, a on ih nato kazni crkvenom obustavom. Oni njemu uzvrate tužbom na mletačko poslanstvo, gdje dobiju pravdu. Biskupu bude zabranjeno upilitati se u stvari samostana. To je prošlo, ali se nije i zaboravilo, pa će Trećoreci imati doskora da iskuše i teže nepravde. Ivan Griman, nasljednik Jerolima Grimanija, pod izlikom nekih nereda, a vjerojatno nagovoren, god. 1697 naprsto istjera naše redovnike, a u samostan i crkvu Gospe od Božjeg polja uvede Malu Braću. Starješina glagoljaša uloži oštar protest u Veneciju, nakon tri mjeseca padne odluka, i opet u korist Trećoredaca. Oni ulaze ponovo u posjed samostana, a Mala Braća odlaže. No tek što je minula i ova nepravda, ustaje god. 1703 vižinadski župnik Antun Crisman (Krizman) na glagoljaše radi nekog svog prava na crkvene i samostanske desetine. Parnica je potrajala pune 4 godine, a svršila je tako, da je župnik bio odbijen u svim svojim zahtjevima. Trećoreci su i ovaj put pobijedili. Ali župnik, ponižen pre-sudom, upotrebi drugo sredstvo da dođe do cilja. Nagovaranjem i zastrašivanjem uspije mu predobiti članove bratovštine da dragocjenosti i ostali inventar prenesu iz samostanske u župnu crkvu, uslijed čega je samostan osiromašio.

Treći i posljednji glagoljaški samostan u Istri bio je onaj u Novigradu, posvećen Sv. Mariji od puka. Crkvu i samostan podigli su god. 1464 Dominikanci. Ali zbog kužnih bolesti koje su ondje vladale Dominikanci se poslje dužeg boravka isele, i od tada izmijenilo se u samostanu više redova, dok najposlje ne dođu ovamo god. 1725 Trećoreci. Pri dolasku obvezao ih je novogradski biskup Viktor Mazzocca pored ostalog i na to, da svake godine na dan Sv. Pelagije, gradskog patrona, imaju doći u stolnu crkvu pjevati glagolsku misu. Samostan je uopće lijepo napredovao, a jedan od njegovih starješina, o. Danijel Kavran, proširio mu je zgradu.

Godine 1785 pustošila je kuga na jednom vojničkom brodu koji se nalazio pred Novigradom, i tom prilikom služio je samostan kao kužna bolnica. Neke 80 bolesnika zapremilo je sve sobe, blagovalliste i kuhinju samostana. Redovnici vršili su službu bolničara, lječnika, isповjednika i tješitelja nemoćnih, pa su i dvojica od njih teško obolila.

I crkvene i svjetovne vlasti često su se opirale glagolskom bogoslužju u Istri, a bilo je u tom pogledu i oštrih zabra-na. Međutim naši Trećoreci nisu im se nikada pokorili. Svoje pravo znali su da brane veoma energično, intelligentno i diplomatski vještice pa su sa najviših mjesto uvijek dobivali pravdu, čak i priznanja i odlikovanja.

Tako je god. 1481 Mletačka republika izričito zabranila dalju uporabu glagolice, ali bez ikakvog uspjeha. Isto ta-

ko ostadoše bezuspješni progoni od strane puljskog i porečkog biskupa u toku sedamnaestog vijeka. Ove progone iskoristili su glagoljaši da od pape ishode novo dopuštenje da smiju glagoljati u svim crkvama svoje provincije. Potvrdja pisana na koži, kojom je to odo-breno, čuvala se u samostanu na Glavotoku, odakle je u novije vrijeme iz-čezla, a da se ne zna kako.

U osamnaestom stoljeću Vijeće republike izdalo je nekoliko vrlo opasnih naredaba kojima je bila svrha posve-mašne ukidanje glagoljaških samosta-na. Ali tadašnji provincijal, vrlo mudri o. Anton Juranić, pokupi po samostanima sve isprave koje zajamčuju opsta-nak Trećoredaca i njihova bogoslužja-te ih priloži memorandum, koji je imao neočekivani uspjeh. Nesamo što tada nije bio dokinut nijedan samo-stan, nego je o. Juranić poklonjen jedan novi, i to onaj u gradu Krku. A poklonio ga je — ironija sudbine! — sam dužd Pavao Renier. U dukali kojom Trećorecima utvrđuje opstanak u Krku, ovaj dužd još im toplo preporuča da gaje narodni jezik (facendo uso specijalmente dell' Idioma Illirico loro natu-rare)...

Kako su glagoljaši ljubomorno čuva-li svoju tradiciju i jednom stečeno pravo, neka pokažu i ova dva primjera:

Na zboru od god. 1717, koji su održali glagoljaši u Martinšćici na otoku Cresu, donesen je između ostalih i ovaj karakterističan zaključak (uzet iz glagolicom pisanih zapisnika): »Naša Provin-cija nije dužna darzati fra Antonu Kavraniću, tolko radi da je sin pro-vincije asizanske, koliko radi da ne zna oficijali harvatski, zato se dekretnje: da ako bude stati u ovoj provinciji, oči m. p. provincijali ove provincije nima-ju dati licenciju za redit se od pistule dokle kodar ne počne štititi pristojno harvatski, a od Vanjelja dokle ne bude oficijali harvatski.«

Neki Marko Velčić, fratar koparskog samostana, bio je čovjek temperamen-ta i svojeglav pa su odnosi između njega i ostalih redovnika bili često za-tegnuti. Da bi braći što jače napakostio, Velčić iz prkosu počne misiti latinski. Braća ga smješta prijeve pogla-varu provincije, našto mu ovaj odredi kaznu i najstrože zabrani »uvoditi no-votarice.«

Ovoj gorljivosti i ustrajnosti glago-ljaša ima se zahvaliti što se narodno bogoslužje u našem Primorju uvriježilo tako duboko i što se održalo, kraj svih borba i nastajala proti njemu, sve do naših dana...

*

Glagoljaše istarskog poluotoka zade-sila je međutim ista zla sudbina. Po-četkom prošlog stoljeća, kad je Istra po-stala francuskom provincijom, sva tri samostana budu ukinuta i redovnici прогнani. I tako se godine 1806 ove vrijedne sluge Božje i sluge naroda svoga moradoše rastati i krenuti u bijeli svijest. Jedni između njih postadiože žup-nici, drugi predgođe u preostale samo-stane svojega reda po Dalmaciji, a ne-kima se i zameo trag. Njihovi tih domovi opustješe, crkva Sv. Grgura u Kopru bila je posve razorenja, a tokom vremena i samostan u Vižinadi.

Nikola Zec

Najbolje ćete se očuvati od prehlade

ako
nabavite

UJAK TIVAR
specijalisti

Rp.

Tivar
Hubertus
2320*i*
Ujak Tivar

TIVAR
NEPROMOČIVI
HUBERTUS

TIVAR ODIJELA

VIJESTI IZ ORGANIZACIJA

DRUŽABNI VEČER »SOČE« IN »TABORA«

Društvi »Soča« in »Tabora« priredita v soboto, die 7. novembra t. l. velik družabni večer na Taboru. Pri programu bodo sodelovali s petjem in recitacijami odlični umetniki. Sodelovali bodo tudi pevski zbor oktet in godba na pihala. Čisti dobitček prireditve je namenjen za postavitev spomenika Simonu Gregorčiću in našim Mučenikom. Zaznamujte v svojem koledariju 7. novembra in ga rezervirajte za prireditve »Soče« in »Tabora«.

POZIV PJEVACIMA »ISTRE« U ZAGREBU

Pjevački zbor društva »Istra« u Zagrebu počeo je sa svojim redovitim pjevačkim vježbama. Pokusi se održavaju svaki pondjeljak i petak od 8 do 10 sati na večer u istim prostorijama gdje i lanjske godine. Već se je odazvalo mnogo novih pjevača, a kako se vježbaju nove stvari, umoljavaju se i stari pjevači da odsada redovito dolaze na pokuse, jer je u vidu jedan skor na stup. — Odbor

NAŠA KULTURNA KRONIKA

DVOGLASNA SLOVENSKA SV. MAŠA ZA ŠOLSKO MLADINO

Naš rojak g. F. Venturini, zborovodja in skladatelj, je pravkar izdal dvoglasno slov. sv. maša za šolsko mladino s spremljevanjem orgel ali harmonija. — (Primerna tudi za naše ženske zbole). Skladba je polna miline, lahkha in melodična. Kakor sta prejšnji njegovi maši, ki ju je izdal, in sicer Slov. sv. maša za mešani zbor v spomin svojim učencem (bazoviškim žrtvam), in one ki jo je izdal za moški zbor v spomin pok.

Nj. Veličanstva Kralja Aleksandra I., tako je tudi ta skladba dosegla odličen uspjeh in priznanje. — Cena 12.— Din. Skladbo toplu priporočam. — Našemu neutrudljivemu delavcu iskreno častitamo. — G.

»ENCICLOPEDIA ITALIANA« KONFIS-CIRANA

Ljubljana, septembra 1936. (Agis.) Italijanske fašistične oblasti so konfiscirale 14. zvezek velike italijanske enciklopedije, ki je izšel že leta 1932. Konfiskacijo so oblasti odredile zaradi članka »Etiopia«, ki prinaša podatke, ki več ne odgovarajo resnicni. Članek je bil spisan tudi v takem to-nu, da kaže do Abesincev sedanjim raz-meram nasprotna žustva. Povdariji je treba, da to enciklopedijo izdaja država-sama in da Mussolini celo osebno sodeluje pri njej saj ji je namen, da zastopa v čim širšem smislu veličino fašistovske kulture in Mussolinijevo moć pred vso Evropo.

MALE VESTI

Zaradi 8 litrov žganja je bil obsojen pred tržaškim sodiščem Pregelj Franc iz Stanjela na 1.000 lir denarne kazni pogojno. Žganje je izviralo iz tajne žganjekuhe.

*
Velike užitinske davke je določila goriška občina za grozdje in mošt. Za vsak kvintal grozdja za vino bo moral plačati prodajalec mestu 23,40 lir za hl. mošta 32,40, in za vsak hl. koncentriranega mošta pa trikrat toliko. To mora plačati kmet pri prodaji grozdja ali mošta in trgovci na drobno in na debelo.

*
— Zaradi nastopajoče draginje imajo fašistične organizacije, ki jim je poverjena načala regulacije cen, veliko dela. Val draginje vedno bolj narašča in vznemirjenje prebivalstva je vedno veće. Federacija trgovcev opozarja trgovce, da najpazijo na cene.

*
— Najboljše namizno grozdje je v Trstu po 3,60 lir in tudi dražje. Brez dvoma za tako deželo kot je Italija, ki je zelo bogata z grozdom, je to veliko predrago.

*
— Da bi lahko doma pekli kruh je fašistična stranka v Gorici odredila nekatere mlinom, da morajo prodajati moko št. 0 od 163,50—165,50 za kvintal. št. 1 od 158—160 in št. 2 od 151—153 lir za kvintal.

*
— Ljudske šole so pričele z rednim poukom 23 septembra, srednje šole pa bo-do pričele 1. oktobra.

*
— Pred 10 leti je bila ustanovljena ob-mjena milica (milizia confinaria).

*
— Na cesti Koper—Trst se je pretekle dni zgodila teška nesreča, ki je zahtevala smrtno žrtv. Motocikel, na katerem se je poljal 45 letni German iz Trsta s svojim tovarijem, je hotel prehiteti voz senaka, ker je bil ob cesti kup gramoza. Je vozil tik ob vozu in ga zadel s krmilom. Odletel je na tla in si zlomil tlinik.

*
— Trgovci z vinom so prosili ministarstvo, da bi znižalo davke na vino. Prošnja je bila odbita. Stanje na trgu ni slabše kot prejšnja leta, ko je znašal donos davkov 500 milijonov lir. Ta je bil potem znižan na 300 milijonov pod obliko občinskih davkov če bi hotel v tem oziru kaj spremeni bi morali preurediti vse zakone o davkih, ki zadevajo občine iz l. 1932. Tako se je glasil odgovor.

*
— Ceno bencinu so ponovno snižali, ta-ko da sedaj približuje ceni pred sankcijami. Bencin bo stal mešan z alkoholom 2,24 do 2,26 lir liter.